

ULUSLARARASI İNŞAAT SEKTÖRÜ VE TÜRK MÜTEAHHİTLİĞİNİN SEKTÖR İÇİNDEKİ YERİ

Gökhan Arslan¹

SUMMARY

Construction Industry is one of the most important investment areas of countries. Countries use international construction sector to organize the current account deficit and balance of payment. In this study, Turkish construction sector has been researched since the Turkish republic revolution and its current situation, problems and benefits of the economy have been examined.

ÖZET

İnşaat sektörü ülke ekonomisinin en önemli yatırım alanlarından birisidir. Ülkeler cari açıklarını kapatmak ve ödemeler dengesini kurmak için uluslararası inşaat sektörünü kullanmaktadırlar. Bu çalışmada, Türk müteahhlik sektörünün cumhuriyet sonrası durumu araştırılarak, uluslararası pazardaki yeri incelenmiştir.

1. GİRİŞ

Ülkelerin cari açıklarını kapatmak ve ödemeler dengesini kurmak için kullandıkları en önemli kaynak ihracat gelirleridir. Direk ürün ihracatının yanı sıra işçi dövizleri, turizm ve yurtdışı müteahhlik hizmetlerinden elde edilen gelirler ülke ekonomilerinin rahatlamasını sağlamaktadır. Ancak birinci nesil göçmen işçilerin ekonomik ömrünü tamamlamaları, ikinci ve üçüncü neslin ise yatırım yeri olarak, çalıştıkları ülkelere yönelmeleri işçi dövizlerini kaynak olmaktan çıkarmıştır. Turizm sektörü ürün-tabanlı değil, hizmet-tabanlı olduğu için, ekonomik açıdan tek yönlü girdi sağlamaktadır İkinci önemli nokta olarak da, yüksek miktarda ilk yatırım maliyeti gerektirdiğinden, yatırımın geri dönüşü uzun zaman almaktadır. İnşaat sektörü ise yapısından dolayı hem ürün hem de hizmet tabanlı olduğu için ekonomiye çift yönlü girdi sağlamaktadır. İnşaat sektörünün yatırım maliyeti diğer sektörlere göre daha düşüktür ve yatırımın geri dönüş zamanı kısadır. Sektör aylık hakediş veya yüzdelik dilim sistemine (pursantaj) göre çalıştığından, yapılan harcamalar kısa zamanda geri dönmektedir. Ayrıca işçi dövizleri, teknoloji transferi, makine parkı, yeni iş olanakları, marka yaratma ve siyasi güç olarak da ülkeye fayda sağlamaktadır. Doğası itibarıyla inşaat sektörünün üretim yeri şantiyedir ve maliyetlerin %90' a varan bölümü imalatlardan meydana gelmektedir. İşçilik ve diğer projelendirme maliyetlerinin, toplam maliyet içindeki payı oldukça azdır. Bütün ürün (imalat) inşaat bölgesinde üretilmek zorundadır. Son yıllarda prefabrike veya hazır imalat ürünlerinin şantiye yerine fabrikalarda üretilmesi yaygınlaşsa dahi, uluslararası projelerdeki mesafeler dikkate alındığında karlılığını kaybetmektedir.

¹ Yrd.Doç.Dr., Anadolu Üniversitesi, İnşaat Müh. Bölümü, Eskişehir

Dolayısıyla şantiyeyi bir üretim merkezi haline dönüştürmek bir zorunluluk haline gelmektedir.

Bu çalışmada, uluslararası projelerin tanımı yapılarak dünya inşaat sektörünün demografik yapısı incelenmiştir. Diğer taraftan, uluslararası müteahhitliğin ülkelere olan faydaları üzerinde durularak, Türk Müteahhitliğinin tarihi, uluslararası projelerdeki yeri ve ekonomiye katkısı ortaya konmuştur.

2. ULUSLARARASI MÜTEAHHİTLİK SEKTÖRÜ

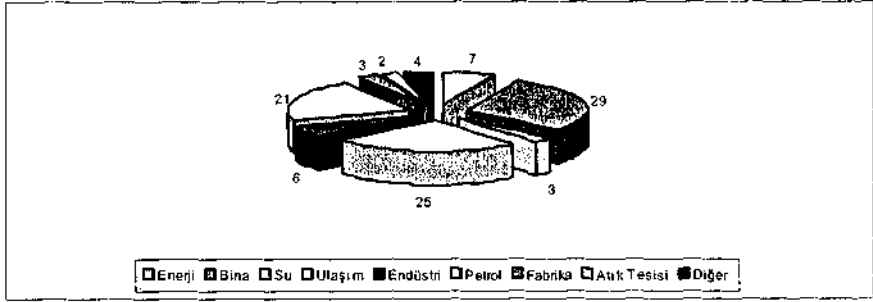
Dünya ekonomisinin lokomotifleri olarak nitelendirilen inşaat sektörünün vazgeçilmez bir bölümü de yurtdışı müteahhitlik hizmetleridir. Ülke sınırların kalkması, ülkeler arasındaki ticaret anlaşmalarının artmasının yanında AB, NAFTA, EFTA, Gümrük Birliği gibi birlikliklerin kurulması, dünya ticaretinde önemli değişimlere neden olmuştur. Yapılan anlaşmalar ve kurulan yakın ilişkiler neticesinde uluslararası finans kurumlarının uluslararası inşaat projelerine kaynak aktarması sağlanmıştır. Tahkim yasaları sayesinde risklerin azalmasına bağlı olarak, faiz oranlarında da düşme yaşanmıştır. Finans kurumlarının da istekli olmaları sonucu, uluslararası projeler hayata geçirilerek, altyapı, enerji ve diğer yatırım projeleri hız kazanmıştır. Ancak, finans kurumlarının kaynak ve yatırım programını dünya siyasetinden ve politikasından ayrı düşünmek imkansızdır. Yatırım programı ekonomik, siyasi ve son yıllarda askeri açıdan güçlü ülkelerin yönlendirmesi doğrultusunda yapılmaktadır.

En basit tanımla, bir ülkenin müteahhit firmasının başka bir ülkede çalışması uluslararası müteahhitlik olarak tanımlanabilir. Bu basit tanım, son yıllarda karşılaşılan uygulamalar ile çok dar kapsamlı kalmıştır. Farklı ülkelerin firmaları tarafından kurulan uluslararası konsorsiyumlar ortak şirketler (Joint Venture ve Partnering) veya yabancı sermaye hareketleri, kimin yerli kimin yabancı olduğunu karmaşık hale getirmiştir. Örneğin, ENKA' nın Azerbaycan'da firma kurması, ENKA' nın durumunu karmaşık hale getirmektedir. ABD'de iş yapan KİSKA' nın da ne kadar Türk firması olduğu tartışmalıdır. Ancak net olan nokta, KİSKA' nın Türk sahipliğinde bir Amerikan müteahhit firması olduğudur. Christiani Nielsen firması esas olarak bir Danimarka firmasıdır. Ancak Tayland' a iş yapmak için gitmiş ve Tayland' da ve de İngiltere' de şirket kurarak yerli firma statüsü almıştır. Türk İhale Kanunu, eşik değerinin üstündeki işler için, yerli firmalara yabancılar karşısında %15'lik bir avantaj sağlamaktadır [1]. Ancak yerli ve yabancı ayrımı nasıl yapılacaktır? Bir Türk firması ile ortaklık kuran yerli sayılacak mıdır; ya da Türk hukukuna ve kanunlarına göre bir firma kuran yabancı pasaportlu kişiler yabancı mı sayılacaktır? Yeni kanunda yabancı sermaye girişini kolaylaştırmak açısından, yabancı firmalar lehine değişiklikler yapılarak, eşik değeri avantajı ortadan kaldırılmıştır.

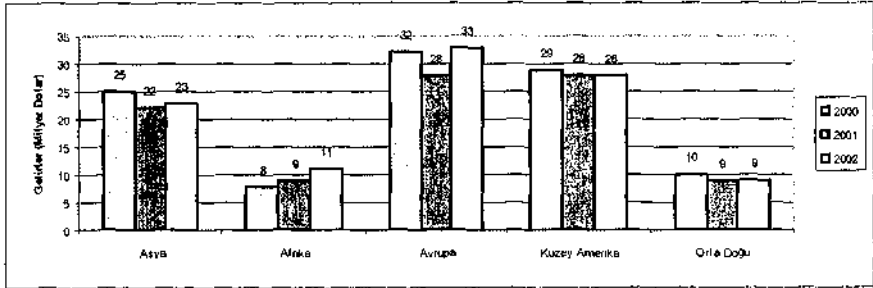
Dış müteahhitlik hizmetlerinin ulusal ekonomiye katkıları oldukça fazladır. İş gücü ihracı, yaratılan katma değer, döviz girdisi, teknoloji transferi, ihracat, politik yararlar ve benzeri katkılar açısından dış müteahhitlik hizmetlerinin önemi açıktır. Ancak, sektör devlet tarafından organize bir şekilde yönlendirilip korunmazsa, gelişmiş ülkelerin inşaat firmaları ile rekabet şansı azalacaktır. Bu desteği sağlamak için 19.01.1983 tarih ve 83/5987 sayılı kararname ile "Yurt Dışı Müteahhitlik

Hizmetleri Yüksek Kurulu" kurulmuştur [2]. Ancak bu kurul istenilen faaliyetleri ülkenin bürokratik yapısından dolayı yerine getirememiştir. 1991 yılında yeni bir düzenleme ile yurt dışında iş yapan müteahhit firmalara "Yurt Dışı Müteahhitlik Belgesi" uygulaması yoluna gidilmiştir. 30 Aralık 2002 tarihinde "Dış Ticaret Müsteşarlığı Yurt Dışı Müteahhitlik, Mühendislik, ve Müşavirlik Hizmetleri Koordinasyon Kurulu" 61 sayılı genelge ile kurulmuştur.

Dünyadaki uluslararası inşaat projelerinin tipleri ve değerleri Grafik 1-2 de görülmektedir [3]. Bu projeleri üstlenecek olan müteahhit firmalar ülkelerinin ekonomik ve siyasi gücünü kullandıkları açıktır (Grafik 3). Örneğin ABD'nin en büyük müteahhitlik firması olan ve dünyanın her bölgesinde büyük inşaat projeleri üstlenen Bechtel' in başkanı, ABD eski başkanı ve şimdiki başkanının babası Bush'dur. Uluslararası tasarım firması olan, beş bin elemanın %40'ını yurt dışında istihdam eden Arup müteahhitlik şirketinin kökleri ise Danimarka kraliyet ailesine dayanır ve ortakları arasında Avrupa'nın diğer kraliyet aileleri bulunmaktadır.

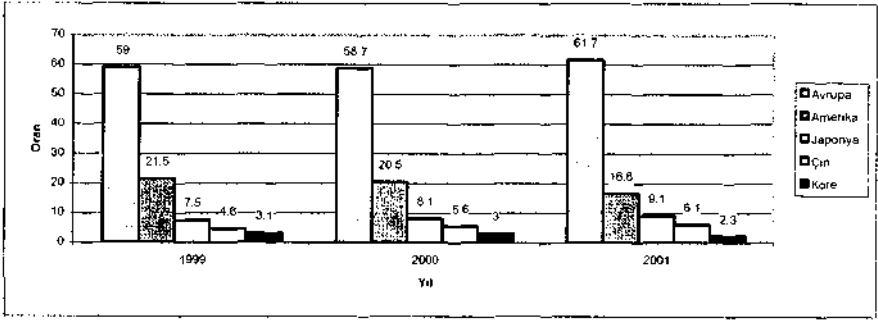

Grafik 1: Proje tipleri –Pazar Analizi(2003)

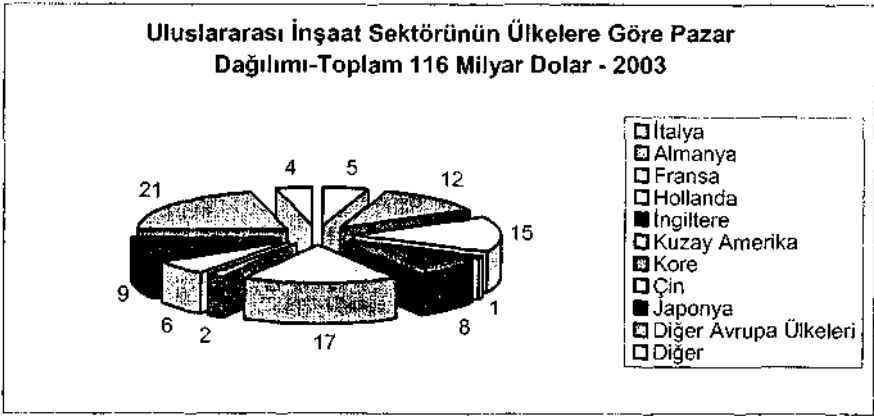

Grafik 2: Bölgesel olarak inşaat pazarı iş hacimleri

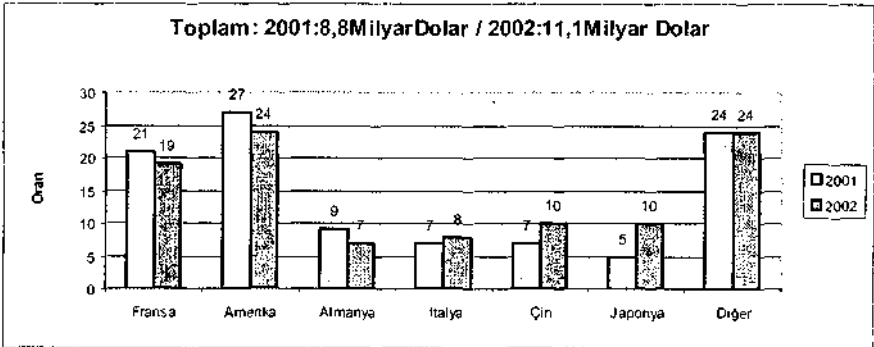
Gelişmiş ülkelerin müteahhit firmaları devletlerinden ve özel finans sektörlerinden aldıkları güçlü destek sayesinde, gelişmekte olan ülkelerde inşa edilen projeleri üstlenmektedirler. Bu projeleri hayata geçirmekte önde gelen ülkeler tabloda verilmiştir (Grafik 4). Türkiye ne yazık ki uluslararası pazarda istenilen kapasitede iş alamamaktadır. 2003 yılında yapılan Uluslararası İnşaat Sektöründeki Pazar Durumu adlı toplantıda Türk Müteahhitliğinin pazar payı hakkında çok önemli bilgiler vermektedir (Grafik 5-6-7-8-9-10).

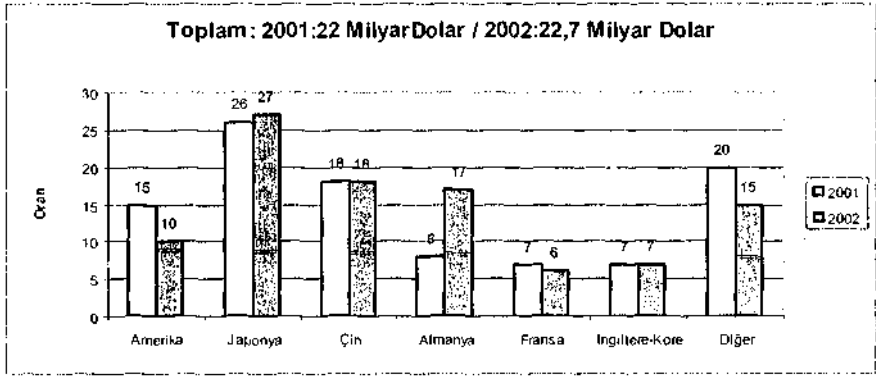
Grafik 3: Ünelere göre pazar paylaşım oranları

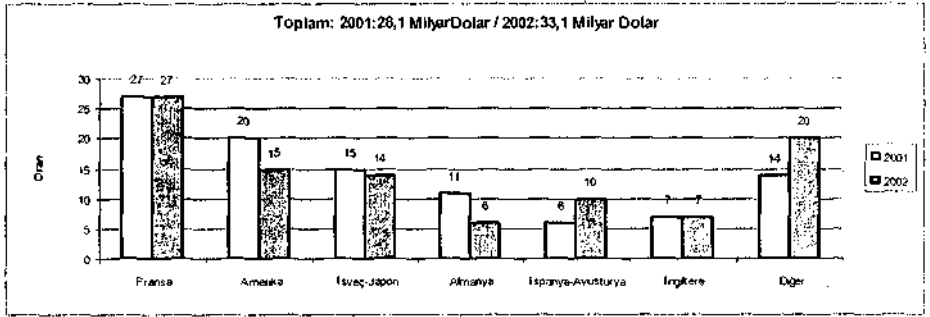
Grafik 4: Ünelere göre pazar dağılımı

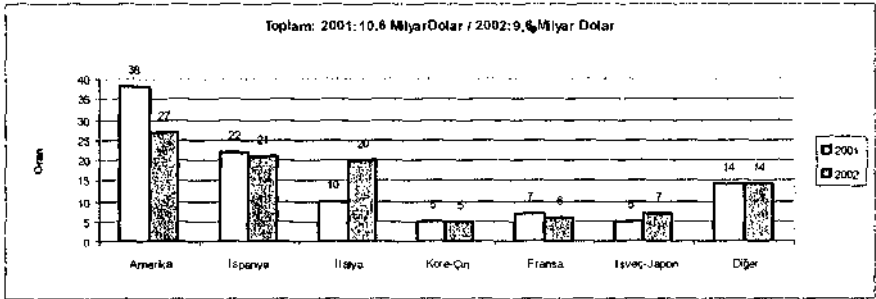
Grafik 5: Afrika bölgesindeki pazar dağılımı

Grafik 6: Afrika bölgesindeki pazar dağılımı

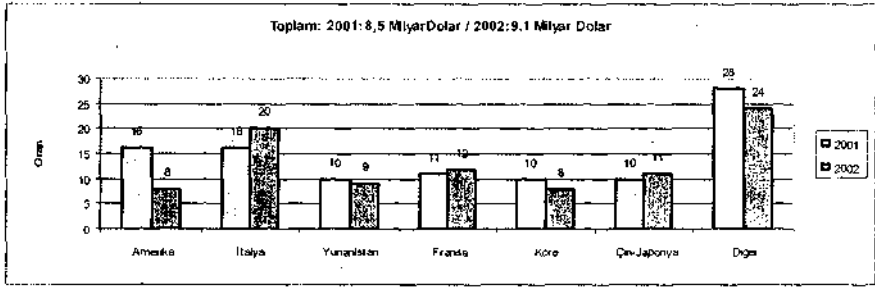

Grafik 7: Avrupa bölgesindeki pazar dağılımı

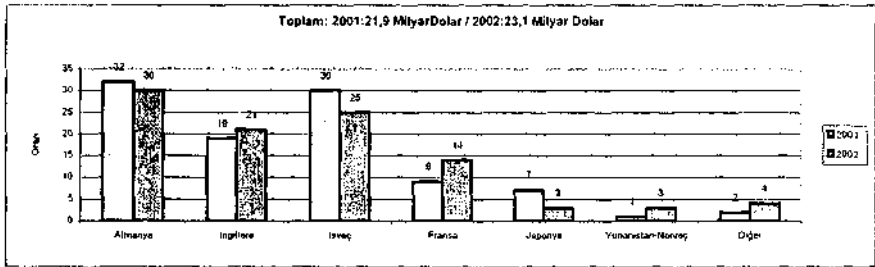

Grafik 8: Latin Amerika bölgesindeki pazar dağılımı

Tablo 1' de Avrupa'nın ve Japonya'nın bazı büyük müteahhit firmalarının yıllık cirolarının bütün Türk müteahhitlerinin yıllık yurt dışı cirolarından daha yüksek olduğu görülmektedir [4].

Grafik 9: Orta-Doğu bölgesindeki pazar dağılımı

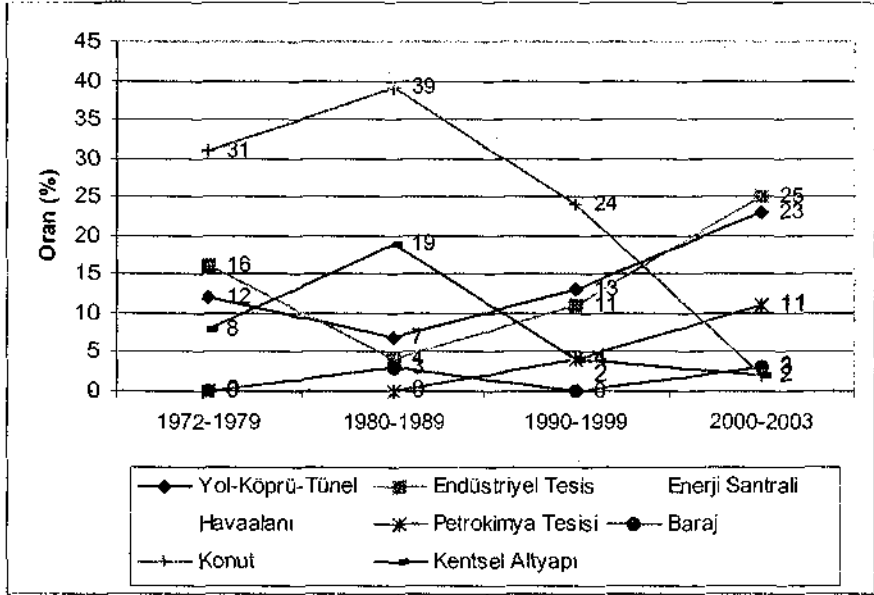
Grafik 10: Kuzey Amerika bölgesindeki pazar dağılımı

Firma (Avrupa)	Ülke	1998- Ciro (Milyar Dolar)	Sıralama 1998	Firma (Japonya)	Yıllık Ciro (Milyar D.)	Uluslararası İş (%)
Bouygues	Fransa	5.04	1	Taisei	13.238	4,1
Kvaerner	Norveç	4.23	2	Obayashi	11.775	14,7
HBG	Hollanda	4.15	10	Shimizu	11.285	8,7
Skanska	İsveç	3.70	7	Kajima	11.190	12,6
Hochtief	Almanya	3.31	6	Takenaka	10.117	5,5
GTM	Fransa	2.94	5	Kumagi	7.676	8,0
SGE	Fransa	2.86	3	Nishimatsu	5.829	28,2
Holtzmann	Almanya	2.85	4	Kinden	4.652	5,1
Bilf.-Berger	Almanya	2.65	9	Pent-Ocean	4.471	21,6
NCC	İsveç	1.95	14	Hazama	4.372	9,3
Colas	Fransa	1.26	11			
AMEC	İngiltere	1.18	12			
Tarmac	İngiltere	0.97	13			
Balfour Beatty	İngiltere	0.83	15			
Eiffage	Fransa	0.71	8			

Tablo 1: Avrupa'nın ve Japonya'nın büyük müteahhlik firmalarının ciroları

3. TÜRK FİRMALARININ ULUSLARARASI PAZARDAKİ YERİ

Cumhuriyet döneminde başlayan kalkınma hareketleri sırasında inşa edilen tüm yapılar, Almanya, Fransa ve İngiltere gibi sanayi devrimini tamamlamış olan ülkelerin müteahhit firmaları tarafından üstlenilmiştir. O dönemde hemen hemen hiçbir Türk vatandaşı inşaat işi ile uğraşmaması, bu işlerin daha çok azınlıklar tarafından yapılması ve sonradan da azınlıkların büyük bölümünün ülkeden ayrılması, Türk müteahhitliğinin temellerinin geç atılmasına neden olmuştur. Türkiye'nin en köklü inşaat firmaları olan STFA 1937, ENKA 1954 ve TEKFEN 1957 yıllarında kurulabilmişlerdir. 1960 darbesi, 1971 muhtırası, Kıbrıs barış hareketi, 1980 darbesi, 5 Nisan kararları, 1999 ve 2000 ekonomik krizleri Türkiye'nin gelişmesini sekteye uğratmakla birlikte müteahhitlik sektörünün de gelişmesini engellemiştir. Bu süre içinde dünyada meydana gelen petrol krizleri nedeniyle, Orta-Doğu ülkelerinin petrolden elde ettikleri gelirler artmıştır. Bu ülkeler, gelirlerinin artması ile bayındırlık hizmetlerine hız vermişlerdir. Türkiye kendi iç problemleri ile uğraştığından dolayı, Orta- Doğu ülkelerinin bu yatırımlarından gerekli payı alamamışlardır. Amerika, o zamanki Batı Almanya, Japonya ve doğu bloğu ülkeleri birbirleri ile rekabet ederken, Türk müteahhitlerin de pazara girmelerini engellemek için büyük çaba göstermişler ve başarılı olmuşlardır. Türk firmaları ancak, çok kısıtlı miktarda altyapı ve konut işi alabilmişlerdir. Teknolojilerin ve bilgilerinin yetersiz olmasından dolayı, baraj, elektrik santrale, otoyol gibi karlı projeleri üstlenememişler, sadece bina ve sulama gibi basit projeleri üstlenebilmişlerdir. Ancak, 1990'lı yıllardan sonra bilgi ve yüksek teknoloji gerektiren projeleri üstlenmeye başlamışlardır (Grafik 11). Türk firmalarının ileri teknoloji ve bilgi gerektiren bu projeleri yurt dışında üstlenmeleri çeyrek yüz yıl sonra mümkün olmuştur.

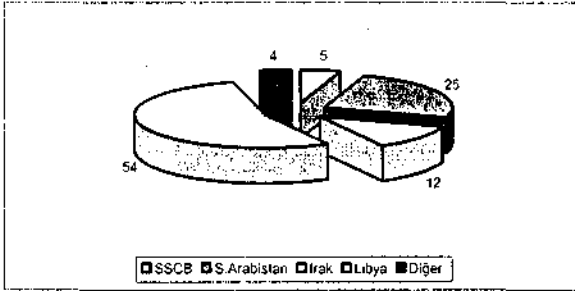
Grafik 11: Türk müteahhit firmalarının dönemlere göre üstlendikleri projelerin tipleri

Türkiye'de Bayındırlık ve İskan Bakanlığına (BİB) kayıtlı seksen bin civarında kayıtlı müteahhit bulunmaktadır. Ancak yap-satçı denilen müteahhit firmaları ile bu sayının iki yüz bin civarında olduğu tahmin edilmektedir. BİB yurt dışında iş yapan müteahhitlere teşvik sağlamak amacıyla 31 Mart 1991 yılında 20831 sayılı resmi gazetede bir genelge yayımlayarak "Yurtdışı Müteahhitlik Hizmetleri Tebliği"ni uygulamaya koymuştur. Bu tebliğ ile birlikte "Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Daire Başkanlığı(YDMHDB)" birimi kurulmuştur. Bu birim, yurt dışında iş yapan Türk Müteahhitlerine bazı devlet teşvikler sağlamaktadır. YDMHDB yurt dışında iş yapan firmalara "Yurt Dışı Müteahhitlik Belgesi(YDMB)" vermektedir. YDMB'si yurt dışında ihale belgesine ek olarak sunulmakta ve devlet güvencesi olarak müteahhit firmalara destek sağlamaktadır. BİB kayıtlı müteahhit firmalar arasında 100 firmaya YDMB vermiştir. Bu firmalar yurtdışında iş yaparken devletin sağladığı teşviklerden yararlanmaya hak kazanmışlardır. 10 firma da yurt dışı proje hizmeti vermek için BİB' den YDMS belgesi almıştır. Bu belgeyi almaya hak kazanamayan, fakat yurt dışında proje üstlenen müteahhit firmalara, proje üstlenilen ülkenin büyükelçiliği tarafından verilen onay ile BİB tarafından bir yıl süreli "Geçici Yurt Dışı Müteahhitlik Belgesi" verilmektedir. Bir yıl içinde iş bitirilemez ise, bu süre yine büyükelçilik onayı ile BİB tarafından uzatılır ve firmanın devlet teşvikinden yararlanması sağlanır. Bu teşvik sayesinde, inşaat firması yurtdışında kullandığı iş makinelerinin yurda sokulmasında gümrük, vergi, harç muafiyetine sahip olur.

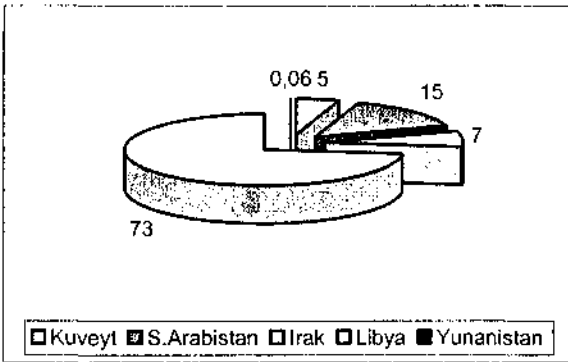
1990'lı yılların ardından yapılan sıçrama ise eskisi ile kıyas kabul etmeyecek kadar yüksektir. Türk müteahhitlerinin yurt dışında aldığı işler toplamı 1978 de 1.629 milyon dolar, 1979 da 2.099 milyon dolar ve 1980 de 3.517 milyon dolar iken

bu tutarlar 1981 de 9.052, 1982 de 12.576 çıkmıştır [5]. 2000 yıllarında ise artık rakam yıllık 3 milyar dolarları aşmıştır. 1980'li yıllarda ve öncesinde yapılan işlerin tamamına yakını müslüman olan Arap ülkelerinde gerçekleştirilmiştir (Grafik 12-13) [7].

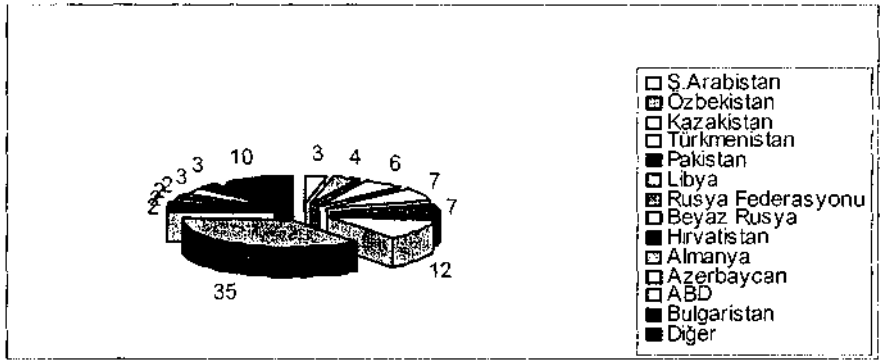

Grafik 12: TMB üyesi firmaların yurt dışında üstlendikleri işlerin ülkelere göre dağılımı (1980-1989)

Grafik 13: TMB Üyesi Firmaların Yurt Dışında Üstlendikleri İşlerin Ülkelere Göre Dağılımı (1972-1979)

Müslümanların inancı açısından hassas bölgelere diğer dinlere mensup insanların girmesinin dinen yasak oluşu, Türk firmalarının bu bölgelerde iş yapmalarının en önemli nedenidir. Ancak 1990 yıllarından sonra dünya ile entegre olan Türk firmaları serbest piyasa ve rekabet koşulları altında dünyanın bir çok ülkesinde iş almışlardır (Grafik 14). Ancak, 1999-2002 yıllarında Rusya Federasyonu ve diğer bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşanan ekonomik krizlerden dolayı iş hacmi milyar dolar seviyesine gerilemiştir. Dış Ticaret Müsteşarlığının ve Türk Müteahhitler Birliğinin çalışmaları sonucu uygulamaya konulan devlet teşvikleri sayesinde 2003 yılındaki toplam proje bedeli 3,4 milyar dolara yükselmiştir. Sektör bugüne kadar 61 ülkede toplam 54 milyar dolarlık proje üstlenmiştir. Ancak, gerek uluslararası anlaşmalar gerekse Türk yasalarından doğan aksaklıklardan dolayı iki yüz bin olan Türk işçi sayısı yirmi binlere düşmüştür.

Grafik 14: TMB Üyesi Firmaların Yurt Dışında Üstlendikleri İşlerin Ülkelere Göre Dağılımı (1990-1999)

4. YURT DIŞI MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİNİN ÜLKEYE SAĞLADIĞI FAYDALAR

Gelişmiş olan ülkeler aşağıda belirtilen noktalardan dolayı, yurtdışı müteahhitlik hizmetlerine çok önem vermişlerdir.

- Yurtdışı taahhüt hizmetler direk hizmet eden bir sektör olduğundan ülke ihracatını artırır.
- Ülke ekonomisinin dışa açılmasını sağlar.
- Ülkenin istihdam kapasitesini artırır.
- Teknik personelin ve işçilerin yurt dışı tecrübesi almasını sağlar.
- Proje karı, personel ücreti, malzeme ihracatı ile ülkeye döviz girdisi sağlar.
- Teknoloji ve bilgi transferini sağlayarak ülke firmalarının yeteneklerini artırır.
- Ülkenin imal ettiği inşaat malzemelerinin yurt dışında tanınmasını sağlar.
- Ülkeler arası politik, siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal ilişkilerin kurulmasını ve gelişmesini sağlar.
- Reklam aracı olarak ülkenin tanıtım görevini yerine getirir.
- Kriz anlarında yarattığı döviz girdisi sayesinde, krizin hafif atlatılmasına veya kriz süresinin kısılmasına yardımcı olur.
- Ülkelerin siyasi ve politik krizleri atlatılmasına direk yardımcı olur.
- Ülke ekonomisinin dinamik olmasını sağlar.
- Ülke itibarının artmasını sağlar.
- Dış Ticaret açığının kapanmasına yardımcı olur.

5. TÜRK MÜTEAHHİTLERİNİN ULUSLARARASI PAZARDAKİ PROBLEMLERİ

Uluslararası müteahhitlik sektörü son derece problemli ve riskli bir sektördür. Bu çalışmanın ana konusu oluşturmamakla birlikte, risk konusu üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. Yurt dışı proje risklerini göz ardı eden ya da gerektiği

ölçüde hesaplayamayan bir çok güçlü uluslararası müteahhit firma iflas etmiştir. Dolayısıyla Türk müteahhit firmaları da bu konu üzerinde çok hassas bir biçimde durmuştur. Hatta bu durum, Türk müteahhitlerinin dışa açılmamasında en önemli etkenlerden biri olmuştur.

Türk inşaat sektörünün yeterince gelişmemesinin nedenleri Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi tarafından 31 Mart 1984 tarihinde düzenlenen bir sempozyumda dile getirilmiştir. Bu sempozyumda dile getirilen ve aşağıda belirtilen problemler günümüze kadar gelmiştir.

Uluslararası piyasayı çok riskli bulmak.

Siyasi olarak desteklenmemek.

Hibe veya kredi ile yurtdışı projelerinin desteklenmemesi.

Gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerle organizasyonu ve iletişimi bürokratik boyutta sağlayamamak.

Teminat mektubu sorununu halletmek ve teminat mektubu komisyon oranının rekabet edilebilir bir düzeye çekilmemesi.

Vergi düzenlemesi yapmak, çifte vergilendirmeyi kaldırılmaması.

Ülkeyi siyasi açıdan güvenilir olmaması.

Ülkenin kredibilititesini düşük olması.

Bürokratik engellerin çok olması.

Dönem dönem bazı teşvik edici önlemler alınmasına rağmen sektörü ivmelendirecek kararlar alınması oldukça yenidir. Örneğin, son dönemde Dış Ticaret Müsteşarlığı Yurt Dışı Müteahhitlik, Mühendislik, ve Müşavirlik Hizmetleri Koordinasyon Kurulu (30 Aralık 2002-61 sayılı genelge ile kurulmuş) himayesi ile uygulamaya konulan kararnamelemler ile yurt dışında iş yapan müteahhit firmalar rekabet güçlerini artırma olanağı bulmuşlardır. Bu kurulun kurulmasında amaç şunlardır [5].

1. Türk müteahhitlik, mühendislik ve müşavirlik firmalarının yurt dışındaki faaliyetlerinin geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını sağlamak.

2. Bu hizmetlerin ülke yararına geliştirilmesi amacıyla, ilgili kamu, özel sektör ve kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonun ve görev dağılımının sağlanması için gerekli tedbirleri almak.

3. Sektörün desteklenmesi, teşvik edilmesine yönelik politikaları oluşturmak.

4. Sektörün sorunlarını gidermek ve bunların çözümünü sağlamak amacıyla gerekli düzenlemeleri hayatına geçirmek.

Bu kurul çalışmaya başladıktan sonra aşağıda belirtilen ve sektör için çok önemli sorunlara çözüm bulunmuştur.

1. Maliye Bakanlığı Yurt Dışı Müteahhitlik ve Müşavirlik Hizmetleri kapsamında elde edilen gelirler kurumlar vergisinden sürelili olarak istisna tutulan kazançlar arasına alınmıştır.

2. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, yurt dışında çalıştırılacak Türk işçilerine zorunlu olarak "Topluluk Sigortası" uygulanması ihtiyariye dönüştürerek firmaların rekabet gücünü kaybetmesine engel olan en önemli sorunu çözmüştür.

3. Türk Exim Bankasının "Yurt Dışı Müteahhitlik Hizmetleri Hatalı Geri Çagırma Sigortası" nı hayata geçirmiştir. Böylece yurt dışı müteahhitlik hizmetleri pazarında rakibimiz olan tüm ülkelerde yıllardır uygulanmakta olan bu sigorta sistemi Türkiye'de de uygulamaya alınmıştır.

4. Teknik Müşavirlik Firmalarının yurt dışına çıkmasına imkan sağlayacak olan "Teknik Müşavirlik Hizmetleri Devlet Yardımı Programıdır." Bu program ile, teknik müşavirlik firmalarının yurt dışında ofis açması, pazar araştırmaları ve tanıtım faaliyetlerinin önemli bir kısmı devlet tarafından karşılıksız olarak desteklenecektir.

5. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığından Anlaşmalar 96/1 20 Ocak 1996 tarih ve 22529, ve Başkanlık Dış Ticaret Müsteşarlığından Anlaşmalar 96/2, 5.10.1996 tarih ve 22778; 06.01.1996 tarih 22515 sayılı resmi gazete tebliği ile yurt dışındaki işler için yapılacak ithalat ve ihracat da tüm malzeme ve ekipmanlar için gümrük vergisi ve harç muafiyeti uygulaması getirilmiştir.

6. Daha önce yapılan anlaşmalar ile çifte vergilendirme önlenmiş ve yatırımların karşılıklı teşviki ve korunması anlaşması yapılmıştır. Kurul bu anlaşmaya taraf olan ülke sayısının artmasını sağlamıştır.

Bütün bu çözümlere rağmen, en önemli ve sektörü ayağa kaldıracak sorun hala çözülememiştir. Bu sorun, yurt dışı projelerine devlet veya devlet garantili özel sektör finans desteği sağlamaktır. Finans desteğini projesi ile birlikte getiremeyen müteahhit firmalar, taşeron olarak ve çok düşük karlarla acımasız sözleşme şartları altında çalışmak zorunda kalırlar. Dolayısıyla bu problemi tam anlamı ile çözmeden gelişmiş ülkelerin iş hacimlerine ulaşılması mümkün değildir.

Finans probleminin önündeki en büyük engel ülkenin kredi notudur. Uluslararası kredilendirme kuruluşları (Standart and Poors, Moody's gibi) tarafından ülkelere not verilmektedir. Bu not, ülkenin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve jeopolitik durum göz önüne alınarak verilmektedir. Bu notun derecesi o ülkeye verilecek olan kredinin faiz oranının belirlenmesinde önemli rol oynar. Örneğin notu yüksek bir ülkenin alacağı kredi için LIBOR+0 ile faiz öderken, notu düşük olan ülkeler LIBOR+8-10 gibi son derece yüksek oranda faiz uygulamasına tabi tutulurlar. Bunun yanında notu düşük olan ülkeler uluslararası sermayenin uzak durduğu ülkelerdir. Notu düşük olan ülkeler, gelişmemiş, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler olacağından, ileri teknoloji ve bilgi gerektiren projeleri üstlenecek inşaat firmalarına ve gerekli finans kaynağına sahip değildirler. Afganistan başkenti Kandahar yolunun ABD Louis Berger ve Yüksel İnşaat ortaklığı tarafından, Ankara Eskişehir arası demiryolu projesinin İspanyol OHL ve Alarko tarafından inşa edilmesi bu duruma örnektir. Bu gibi projelerin ihale bedelleri normalin çok üstünde olabilmektedir. Bechtel ve Enka tarafından Hırvatistan'da yapılan 140 km.lik otoyolun ihale bedeli 800 milyon dolardan daha yüksektir. Bu proje, benzerleri ile karşılaştırıldığında birim maliyeti iki ile üç kat arası fazla olduğu açıktır. Hırvatistan'ın ekonomik ve siyasi durumunun bozuk olması kredi notunun düşük olmasına neden olmaktadır. Bu durum, proje için finans sağlayan kredi kuruluşunun faiz oranlarını yükseltmesine, Bechtel'in de proje maliyetlerini arttırmasına neden olmaktadır.

6. SONUÇLAR

Türk müteahhitlik sektörü geçen çeyrek yüzyıl içinde çok önemli gördüğü ve rekabet gücünü azaltan problemleri ortadan kaldırmış görünmektedir. Ancak gelişmiş ülkelerin dünya müteahhitlik pazarından aldığı payla kıyaslandığında, Türk Müteahhitliğinin daha çok devlet ve özel finans teşvikine ihtiyacı olduğu açıkça görülmektedir.

KAYNAKLAR

- [1] www.kik.gov.tr
- [2] www.bayindirlik.gov.tr
- [3] European International Contractors Symposium, EIC General Assembly, 26 Eylül 2003, Berlin
- [4] Mark Mawhinney, International Construction, Blackwell Science
- [5] www.dtm.gov.tr
- [6] Yurtdışı Mühendislik Hizmetleri ve İnşaat Malzemeleri İhracatı Sempozyumu, Marmara Üniversitesi Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:2, İstanbul, 31 Mart 1984
- [7] www.tmb.org